

майбутньому зміцнювати своє становище на Близькому Сході. Зміниться ситуація також з балансом сил на Близькому Сході, посилюватимуться регіональні позиції США та їхніх партнерів з числа арабських країн. В той же час очікується послаблення впливу Росії. Утворюється сприятливі умови для втілення в життя американсько-європейської концепції щодо утворення так званого «Нового шовкового шляху», а також для посилення енергетичної безпеки ЄС через прокладення нових нафтово-газових та торговельних коридорів з країн Європейського союзу до Азії в обхід РФ [4, с.301].

США використовують у власних інтересах також процеси, пов'язані зі світовою економічною кризою. Впливаючи на ці процеси, їм вдається спровокувати соціальні заворушення у «гарячих» країнах та стримувати ЄС і послаблювати Росію, Китай та інших своїх супротивників [4, с.205].

Усе це зумовлює світові геополітичні зміни як в Європі, Азії, так і в Африці та на Близькому Сході, посилюючи та зміцнюючи позиції США в усьому світі.

НАТО все більше стає організацією вираження інтересів США. На цьому тлі важливими питаннями у діяльності Північноатлантичного альянсу є зменшення оборонних витратів країнами-членами організації через загострення їх внутрішніх економічних проблем, а також через внутрішні розбіжності у поглядах між членами НАТО на цілі його діяльності в майбутньому. Водночас, як показали військові події в Лівійській джамахірії, без США НАТО не спроможне проводити тривалі операції [4, с.256].

Міжнародними незалежними економістами та політологами визнано, що на сучасному етапі позицію другого за своїм потенціалом центру сили та економічної потужності у світі завойовує Китай, який нарощуючи свою військову потужність та швидко економічно розвиваючись, вже наздоганяє США. Щоправда, Китайська народна республіка поки що не показує себе в якості світового лідера і зосереджує свою увагу на зміцненні своїх позицій в Азії. Прагнучи остаточно закріпитись в Азії, Китай вдається до поступових заходів воєнного, політичного та економічного характеру. Зокрема реорганізовує армію, модернізує озброєння, бере участь в усіх міжнародних форумах та організаціях, що здійснюють вплив на певні сфери міжнародної політики, ефективно розвиває та модернізує економіку, особливо хімічну, важку промисловість, та вкладає значні інвестиційні надходження в інноваційні високоточні технології.

До напрямів діяльності КНР можна також додати збереження та посилення китайських позицій на ринках Сполучених Штатів Америки, Канади, та завоювання ринків збуту своєї продукції в країнах Африки, Європи.

Росія є також важливим гравцем на міжнародній політичній арені. Вона відстоює власні інтереси і вважає себе провідним світовим лідером, таким як США. Одним із найдієвіших інструментів з реалізації своєї зовнішньої політики Росія надалі використовує газовий чинник як спосіб тиску на інші країни. На сьогодні найбільш актуальними проблемами у відносинах сторін постають плани Сполучених Штатів Америки і НАТО з розгортання системи протиповітряної оборони в країнах Центрально-Східної Європи. Також зберігаються відмінності в поглядах між Заходом та Росією і в питаннях впливу на країни пострадянського простору, обмеження звичайних (неядерних) озброєнь в Європі [3, с.93].

Окремим центром сили на світовій арені виступає Європейський Союз — об'єднання держав західної та центральної Європи зі спільною зовнішньою та оборонною політикою, єдиною валютою (окрім Данії і Великобританії) та спільною економічною політикою. При цьому основним політичним та економічним партнером ЄС залишаються США, що обґрунтовується спільністю інтересів обох сторін, незважаючи на прагнення деяких європейських країн (в першу чергу Франції і Німеччини) посилити роль ЄС у регіональних та світових процесах. Нині великою проблемою для Європейського Союзу є погіршення економіки деяких країн-членів. Найскладніша ситуація спостерігається в Греції, Іспанії та Румунії. Найсильнішими в економічному плані державами ЄС є Німеччина, Франція та Великобританія. Можливості ЄС щодо реалізації програм свого економічного розвитку, посилення європейської оборонної складової та розвитку співробітництва з країнами-партнерами помітно зменшуються [2, с.152].

Отже, можна зробити висновок, що геополітична ситуація в світі наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття характеризується наявністю однієї наддержави – США, і ряду країн, які є також важливими центрами впливу на політичну, економічну та соціальну ситуацію в світі. До таких країн зазвичай відносять Росію, Великобританію, Німеччину, Францію, Китай.

Джерела та література

1. Бжезинський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. / З. Бжезинський – Львів: Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
2. Гаджиев К. Введение в геополитику: Учебник. / К. С. Гаджиев – М.: Логос, 2003. – 432 с.
3. Геополитика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О.— К.: МАУП, 2004. – 296 с.
4. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? К дипломатии для XXI века. / Г. Киссинджер.- Пер. с англ. Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Ладомир, 2002. – 352 с.

УДК 94(420).086+327.56(061.1)

А. Грубінко

АТЛАНТИЗМ ЯК ПРИНЦИП І ФАКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті проаналізовано поняття атлантизму та його роль у зовнішній політиці Великої Британії у сфері європейської політичної інтеграції. На основі вивчення наукових підходів до трактування поняття “атлантизм” автором подано його оригінальне визначення. Обґрунтовується твердження, що атлантизм є одним з головних принципів і факторів зовнішньої політики країни у сфері європейської політичної інтеграції. Подано міркування щодо впливу атлантизму на європейську політику Британії в історичній ретроспективі.

Ключові слова: атлантизм, Велика Британія, європейська політична інтеграція, ЄС, СЗППБ, британо-американські “особливі відносини”.

In the article the concept of Atlanticism and its role in the foreign policy of Great Britain in the field of European political integration are analysed. Author was gave original determination of this concept on the basis of research modern scientific goings to interpretation the concept “Atlanticism”. A conceptual statement is grounded, that Atlanticism is the one of main principles and factors of foreign policy of country in the field of European political integration. Statement in relation to influence of Atlanticism in the European policy of Great Britain in a historical retrospective is given.

Key words: Atlanticism, Great Britain, European political integration, EU, CFSP, Britain-American “special relations”.

У зв'язку з сучасними неоднозначними тенденціями розвитку політичних процесів в Європі та новітніх загроз системі європейської безпеки актуальним є вивчення феномену атлантизму як одного з головних принципів зовнішньої політики Великої Британії на європейському напрямі, що особливо чітко і системно проявляється в участі цієї країни у механізмах європейської політичної інтеграції, зокрема її новітньої форми – Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (далі – СЗППБ) Євросоюзу. Водночас атлантизм виступає фактором євроінтеграційної політики офіційного Лондона, що об'єктивується в британо-американських відносинах.

Європейська політика Великої Британії як об'єкт дослідження обрана не випадково, адже ця держава займає своєрідне геополітичне становище в Атлантиці на шляху між Північною Америкою і Європою, має унікальний історичний досвід, зберігає значний політичний та економічний вплив на міжнародні процеси в різних регіонах світу, а її голос в Європейському Союзі, насамперед у сфері СЗППБ, часто має вирішальне значення. Тому метою статті є аналіз поняття атлантизму і його роль у зовнішній політиці Великої Британії у сфері європейської політичної інтеграції.

Історіографію проблеми можна поділити на дві групи: 1) праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, що містять теоретико-концептуальний аналіз феномену атлантизму в історії міжнародних відносин з окремими згадками про роль Великої Британії в його розвитку; 2) публікації науковців, присвячені впливу атлантизму на зовнішню політику Великої Британії у європейській інтеграції. До першої групи віднесемо дослідження українських авторів О. Вонсович [5], Т. Кандуби [9], зарубіжних – Т. Андрєєвої [1], Ф. Войтоловського [4], З. Бжезінського [15], Ф. Кемерона [16], І. Даалдера [18], Т. Дана [19], М. Лінд [20], П. Кеннеді [10]. Другу групу склали праці вітчизняних вчених Т. Кандуби [9], М. Русанової [11], Ю. Темірова [13], Н. Яковенко [14], зарубіжних дослідників А. Кіра [17], А. Громико [8], інших.

Термін “атлантизм” в науковій літературі не має однозначного трактування. Зазвичай він розглядається в рамках таких підходів: 1) один з напрямів геополітичної теорії; 2) система взаємовідносин між Європою та Америкою (звичайно йде мова про Північну Атлантику, тобто відносини між США і європейськими державами та їх об'єднаннями); 3) система британо-американських міждержавних відносин, що традиційно з часів завершення Другої світової війни характеризуються як “особливі” і за визначенням багатьох дослідників історично лежать в основі новітнього співробітництва по лінії США – Об'єднана Європа (ЄС/ЄС).

Атлантизм є одним з напрямів геополітичної теорії, що сформувався наприкінці XIX – на початку XX ст. у Великій Британії і США. Його основоположники А. Мехен, Х. Маккіндер, Н. Спайкмен сформували і розвинули таласократичний підхід, що підкреслює значення контролю за морями та океанами як необхідну умову забезпечення національних інтересів. Хелфорд Маккіндер розвинув цей підхід до концепції Хартленду і Римленду як внутрішніх територій континенту Євразії та приморських територій Старого світу. На думку вченого, висловлену у 1904 році, Британія повинна відмовитися від стратегії “блискучої ізоляції”, “прокинутися” від імперського самовдоволення і реагувати на світові зміни, долучившись до європейської політики [7, с. 106, 109]. Американський політолог Н. Спайкмен виокремив особливу геополітичну реальність – “атлантичний континент”, пов'язаний спільністю культури західноєвропейського походження, ринковою економікою, ліберальною ідеологією, демократичним режимом та спільністю історичної долі [6, с. 50]. Він обґрунтував скорочення суверенітету європейських держав на користь особливої структури – об'єднання представників усіх атлантичних просторів з домінуванням США. Так було передбачено створення НАТО, планетарної гегемонії США і післявоєнного облаштування Західної Європи.

Із завершенням періоду біполярного протистояння атлантизм як напрям геополітичної теорії зосередився на пропагуванні необхідності збереження союзу США і Західної Європи для протистояння новим викликам і загрозам, поширення західних цінностей і геополітичного впливу на суміжні регіони, зокрема, на Східну Європу і Балкани. Запропонована Вашингтоном концепція “нового атлантизму” (неоатлантизму) мала на меті зберегти НАТО як фундамент взаємозалежності країн Заходу, вплив США на європейську політику, окреслити нову структуру взаємодії і завдання США та європейських організацій (насамперед новоствореного ЄС) у сфері безпеки. Синонімом поняття “неоатлантизм” став термін “євроатлантизм”, запропонований європейцями з метою акцентувати увагу на необхідності посилення європейської складової Атлантичного альянсу.

Як історична система взаємовідносин між Європою та Америкою другої половини XX – початку XXI століть атлантизм історично поділяється на два періоди: 1) атлантизм періоду “холодної війни” (1940-1980-і роки); 2) атлантизм постбіполярного періоду (від 1990-го року до сьогодні). Упродовж першого періоду характер американо-європейських відносин визначався необхідністю об'єднання зусиль Заходу проти комуністичного блоку. Як зазначає А. Вонсович, концепція атлантизму мала для Європи наступальний характер, а сама вона була стратегічним геополітичним простором, в якому перепліталися інтереси радянські, американські і європейські. Останні розглядалися крізь призму геополітичних інтересів США [5, с. 701]. На думку Т. Андрєєвої, “політичний зміст атлантизму визначається не лише через визнання Європою високого ступеня спільності інтересів і цивілізаційної спадковості з США, але й провідної ролі США у зв'язі з Європою” [1, с. 45].

В умовах “холодної війни” атлантизм став основою зовнішньополітичних стратегій європейських держав. Після її завершення відбулися концептуальні зміни європейської залежності від США у сфері безпеки. На фоні ліквідації системи блокового протистояння відбулося зміщення акцентів зовнішньої політики США в рамках проголошеної Дж. Бушем-старшим концепції “нового світового порядку” (New World Order) від регіону Європи до Азійсько-Тихоокеанського регіону, першим виявом якого стала війна в Перській затоці. Передбачено новий розподіл ролей між партнерами по НАТО. Зміна парадигми політики безпеки в Європі спричинила активізацію дискусії між ЄС і США щодо нового балансу інтересів союзників, можливостей Об'єднаної Європи формувати власну систему політичного і військового впливу, її кореляції з інтересами Сполучених Штатів і НАТО. Така дискусія мала місце ще в часи блокового протистояння. Тоді спільна загроза змушувала примирити інтереси держав Західної Європи між собою та у відносинах з США.

Згадана дискусія (не без впливу адміністрації Сполучених Штатів) набула більш гострого характеру саме на рівні міждержавних суперечностей в рамках ЄС і НАТО, в якому остаточно сформувалися дві основні неформальні групи держав-членів – атлантисти, які зазвичай є євроскептиками або поміркованими єврооптимістами, прагнуть зберегти за Альянсом роль основного гаранта європейської безпеки (Велика Британія, Данія, Нідерланди, Португалія, Польща, Чехія та ін.), і єропейісти або єврооптимісти (Франція, Німеччина, Бельгія та ін.). Останні підтримують автономізацію ЄС у сфері міжнародної політики, безпеки та оборони. Саме тому зовнішня політика Євросоюзу продовжує балансувати між європеїзмом і атлантизмом.

Дихотомія атлантизм-європеїзм має також внутрішньодержавний вимір. Представники обох підходів присутні в соціумі і політикумі більшості держав ЄС. Причому такий умовний поділ за суб'єктивними уподобаннями зазвичай не має конкретної партійно-політичної прив'язки, бо одні й другі наявні у більшості політичних партій. Наприклад, це характерно для Великої Британії, де в рядах найбільших партій (консерваторів і лейбористів) присутні як крайні атлантисти, що зазвичай налаштовані негативно чи скептично до євроінтеграції, так і єропейісти, погляди яких не виключають важливості збереження тісних відносин з США. Вітчизняний дослідник Т. Кандуба, відзначаючи великий вплив політичного та академічного протистояння зазначених суспільно-політичних груп на розвиток трансатлантичних відносин, визначає їх як британських юніоністів і атлантистів. Юніоністи надають перевагу європейській єдності, не визнають наявність культурного підґрунтя атлантизму, що заснований внаслідок реалістичного балансу сил. Атлантисти ставлять атлантичну спільноту на провідне місце в системі актуальних міжнародних об'єднань і вважають пріоритетним зміцнення зв'язків з США [9, с. 10].

Атлантизм на рівні англо-американських відносин чимало вчених вважають базовими для формування Атлантичного союзу Європи і Америки, який остаточно оформився у період післявоєнного облаштування системи безпеки через створення НАТО. Британо-американські “особливі відносини” за своїм унікально високим рівнем взаємодії держав, ґрунтовані на спільному історичному минулому і мовно-культурній близькості, з часів Другої світової війни стали класичним зразком комплексного і системного міждержавного стратегічного партнерства та союзницьких відносин. Вони зумовлені взаємним зацікавленням сторін у використанні геополітичних, економічних та військово-оборонних ресурсів один одного і стали опорою для поширення американського впливу на європейському субконтиненті, теоретичного і практичного утвердження геополітичної концепції атлантизму в реаліях “холодної війни”. Для США по більшості параметрів Велика Британія стала найбільш прийнятним партнером в

Західній Європі для реалізації стратегічних планів розбудови системи європейської безпеки як сегмента трансатлантичної архітектури безпеки. У постбіполярний період ідейно-політичне підґрунтя “особливих відносин” зазнало змін. Основним завданням Лондона як найближчого союзника Вашингтона стало утримання контролю за процесами континентальної інтеграції через збереження провідних позицій НАТО в системі європейської безпеки.

Відповідно до зазначених підходів в історіографії прослідковується поліваріантність визначення терміну “атлантизм”. В електронній енциклопедії “Вікіпедія” атлантизм (євроатлантизм) визначається як геополітична філософія політичного, економічного та військового зближення держав Північної Америки і Західної Європи на базі спільних цінностей демократії, індивідуальної свободи і верховенства закону. Зародження “теорії атлантизму” автори замітки хронологічно пов’язують з кінцем Другої світової війни [2]. В науковій літературі помітне отождолення атлантичних відносин з відносинами між США і ЄС. Британський дослідник Ф. Кемерон вважає США “безумовно найважливішим партнером” Євросоюзу і називає їх найбільш важливими геополітичними відносинами в світі [16, с. 90]. Російський дослідник атлантизму Ф. Войтоловський розглядає це явище як ідейно-політичну систему, базовою функцією якої є мотивація політичного, економічного і військового співробітництва між США та країнами Європи [4, с. 4].

Відомий своїми скептичними оцінками сучасного стану атлантичної спільноти І. Даалдер у праці “Кінець Атлантизму” акцентує увагу на НАТО як головному уособленні атлантизму, що втрачає свою центральну роль внаслідок зменшення інтересу США до європейських справ і втрати потреби європейських держав в американських гарантіях безпеки [18, с. 154-155]. Подібні погляди щодо розходження геополітичних інтересів США і Європи, кризи концепції трансатлантичних відносин по завершенні “холодної війни” висловлює дослідник М. Лінд. Вона зазначає, що ідея Атлантичного співтовариства все ще зберігає значення лише на рівні військового альянсу. Імовірно Атлантична спільнота у формі НАТО розкладається в середовищі “неформальної англосфери” (тобто британо-американських відносин – авт.), де домінують Сполучені Штати, а Європа зосередилася на більш незалежній Німеччині [21, с. 35, 39]. Не випадково британський дослідник Т. Дан асоціює атлантизм з двосторонніми англо-американськими відносинами [19]. Історик П. Кеннеді серед виділених ним альтернативних сценаріїв подальшого розвитку трансатлантичних відносин зазначає можливість свідомого чи несвідомого взаємодоповнення Новим і Старим світами (Америка і Європа) один одного при вирішенні нагальних проблем розвитку (“розподіл праці”) [10].

На наш погляд, саме Т. Кандуба у своєму дисертаційному дослідженні подала один з найбільш оптимальних визначень терміну “атлантизм”. На її думку, атлантизм є доктриною, заснованою на “підтримці тісного економічного, військового та політичного партнерства Сполучених Штатів і Західної Європи, готовності вдатися до необхідних заходів з метою захисту західних цінностей”. При цьому британо-американські відносини є частиною загального комплексу трансатлантичних відносин, а головна особливість англо-саксонського атлантизму полягає у тому, що він “має давніше історичне коріння, з яким пов’язують так званий класичний атлантизм” [9, с. 10]. Саме останній став ідейно-політичним підґрунтям Північноатлантичного Альянсу.

Автори Ю. Теміров і М. Прихненко трактують особливі британо-американські відносини як єдиний незмінний принцип зовнішньої політики Великої Британії по завершенні Другої світової війни [13, с. 812]. Однак принцип (з лат. *principium* – початок, основа, походження, першопричина) як філософська і наукова категорія зазвичай трактується у кількох основних значеннях: 1) підстава, з якої слід виходити і якою необхідно керуватися у науковому пізнанні або практичній діяльності; 2) основне вихідне положення певної наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; 3) правило, покладене в основу діяльності певної організації, товариства тощо; 4) внутрішнє переконання людини, яке визначає її відношення до дійсності, норми поведінки і діяльності [12, с. 309; 3, с. 941]. Враховуючи розглянуті сучасні наукові підходи до трактування поняття “атлантизм” можемо сформулювати визначення, що атлантизм – це напрям геополітичної теорії, доктрина, тобто сукупність політичних ідей, поглядів на основі міжнародних відносин, місця в них системи політичного, економічного і військового співробітництва держав Північної Америки і Європи та їх об’єднань, а також міжнародна практика реалізації цього співробітництва упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст., що сформовані та реалізуються для захисту спільних демократичних цінностей і міжнародних інтересів партнерів в умовах протидії та запобігання зовнішнім загрозам. Тому поняття атлантизм не можна зводити лише до британо-американських відносин, які є його неодмінним, історично центральним, але далеко не єдиним сегментом. Вважаємо, що “особливі відносини” Великої Британії і США є прикладом історично унікальної, успішної, стійкої комплексної практики атлантизму, яка має глибинні культурно-історичні та ідейно-політичні основи. Водночас, з огляду на розглянуте трактування наукової категорії “принцип” вважаємо, що недоцільно розглядати ці міждержавні відносини як принцип зовнішньої політики однієї з сторін, а швидше як фактор, що істотно впливає на неї. Саме атлантизм як комплексне явище (поєднання доктринальних підходів і політичної практики), що є підставою, вихідним положенням та основним напрямом зовнішньої політики країни, внутрішнім (суб’єктивним) переконанням переважної частини її державної еліти та суспільства є одним з головних принципів зовнішньої політики Великої Британії. Він сформувався та утвердився під час і в перші роки після Другої світової війни під впливом історико-культурної, геополітичної і практично-політичної детермінант.

Атлантизм є невід’ємною частиною британської стратегічної культури, а “особливі відносини” з США – головний практичний механізм її реалізації. У післявоєнний період він став теоретико-прикладним обґрунтуванням нового місця країни в системі міжнародних відносин. Центральна роль у трансатлантичних стосунках Північної Америки і Європи, що виражалася в концепції “сполучного моста”, завдяки “особливим відносинам” з США і провідним позиціям в НАТО була покликана компенсувати Британії втрату імперії і переходу до статусу світової держави другого рангу. Британські уряди намагалися закріпити за своєю країною роль медіатора між Північною Америкою і Європою, що було особливо актуально в часи “холодної війни”. Концепт атлантизму став тією ідеологічною основою, яка дозволила урядам країни обґрунтувати відмінність Британії від континентальної Європи і досить вдало балансувати між обома головними полюсами зовнішньої політики. Лондон певний час уникав прямої участі в європейській інтеграції на правах її повноправного члена. Однак намагання підтримати реноме світової держави досить швидко увійшло в суперечність з реальними можливостями країни на міжнародній арені, що наприкінці 1950-х років зумовило необхідність часткової переорієнтації зовнішньої політики на регіональний європейський рівень [17]. Принцип атлантизму поряд з іншими базовими концептуальними ідейно-політичними системами зовнішньої політики Великої Британії став історично визначальним для її політики у сфері європейської інтеграції. Утвердилася практика, коли усі ключові дії британського керівництва на континенті так чи інакше зв’язуються з їх інтересами в системі атлантичного співробітництва, зокрема, британо-американських відносин, що особливо помітно у сфері зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Співтовариства.

З факту наявності такої практики випливає дихотомія США (НАТО) – ЄС у зовнішній політиці Великої Британії, яка сформувалася після вступу країни до ЄЕС, а набрала особливої актуальності і гостроти зі змінами умов реалізації політики на обох цих напрямках по завершенні “холодної війни”. У постбіполярний період Велика Британія втратила статус ексклюзивного стратегічного союзника США в Європі, що змусило Лондон активізувати свою континентальну політику в умовах розгортання проекту Європейського Союзу. Велика Британія зацікавлена у збереженні впливу США в Європі, насамперед військово-політичного, недопущення надмірного посилення ЄС на міжнародній арені як можливого конкурента НАТО. Водночас британське керівництво було змушене враховувати реалії розвитку євроінтеграційних процесів та інколи діяти на випередження своїх європейських партнерів з метою спрямування цих процесів у вигідному для себе напрямі, який би не суперечив його традиційній атлантичній лінії. Прикладом стала сфера СЗППБ ЄС, зокрема, британо-французька домовленість в Сен-Мало у 1998 році. Однак навіть гіперактивному на європейському напрямі уряду лейбористів на чолі з Т. Блером не вдалося подолати головних суперечностей та зберегти баланс між атлантичним (проамериканським) і проєвропейським векторами зовнішньої політики [8]. Примат атлантизму отримав додаткове і вагомe підтвердження суперечливими діями керівництва країни на міжнародній арені, що вчоргове підтвердило визначення Британії

як “європейського партнера з атлантичною сутністю” [14, с. 254]. “Особливі відносини” можна назвати головним фактором європейської політики Британії у сфері політичної інтеграції, особливо політики безпеки, її головною проблемою і суперечністю, адже вони одночасно стимулювали і стримували активізацію проєвропейського курсу урядів країни.

В сучасних умовах розвитку міжнародних відносин та нових викликів міжнародній безпеці американці як ніколи до того зацікавлені у посиленні спроможності європейців захищати свою безпеку дипломатичними і військово-політичними засобами без ключової ролі Вашингтона. Однак ключовий союзник США Велика Британія в особі чинного уряду на чолі з Д. Кемероном, відмовившись від усталеної концепції “сполучного моста” між Америкою і Європою, поки що не створила конструктивної програми своєї європейської політики. Ревізіоністський курс консерваторів в умовах кризового стану ЄС, метою якого є перегляд умов членства країни в об’єднанні, зменшує вплив Великої Британії в Співтоваристві до історичного критично низького рівня. Відмова уряду Д. Кемерона від подальшого розвитку СЗППБ ЄС та загроза виходу держави з об’єднання внаслідок результатів запланованого референдуму нівелює спроби попередніх урядів країни посісти провідні позиції у процесах європейської політичної інтеграції і вчергове підтверджує факт, що Велика Британія ніколи не розглядала участь в євроінтеграції як пріоритет міжнародної політики і головному можливості досягнення свого міжнародного впливу.

Міжнародна криза, спричинена російсько-українським конфліктом, загострила проблеми європейської політичної єдності, здатності ЄС та його держав-членів проектувати наявні політико-дипломатичні і військово-політичні ресурси на захист власних інтересів, безпеки своїх територій. Недостатній рівень політичного впливу інституцій ЄС на міжнародній арені, відмінність політичних інтересів його держав-членів, слабкість комунітарних військово-політичних структур підтверджують неспроможність Євросоюзу виступати самостійним гравцем на все більш складному і непередбачуваному полі міжнародної політики, консервує залежність європейців від традиційних американських гарантій безпеки. Як зазначає З. Бжезінський, “Європа мусить визначити свій політичний статус, і при цьому далі залежати від Америки заради власних інтересів” [15, с. 81]. У складних умовах невизначеності подальшого розвитку ЄС, невирішеності проблеми членства країни в об’єднанні і відсутності конструктивної програми участі в євроінтеграції керівництво Великої Британії традиційно зробило ставку на більш перевірені атлантичні структури безпеки, використовуючи момент часткової реінтеграції США до Європи через активізацію структур НАТО. Порушення балансу між атлантичним і європейським напрямками зовнішньої політики країни чинним урядом Великої Британії через ізоляціоністський курс в європейських справах знижує роль країни в НАТО і ЄС, послаблює обидві організації і ставить під сумнів можливість реалізації нового комплексного проекту Трансатлантичного партнерства, яке неможливе без рівноцінного співробітництва США і об’єднаної Європи. Для політичної еліти країни проблема поєднання двох геополітичних векторів і одночасно принципів зовнішньої політики (атлантизм – європеїзм) набуває все більш гострого характеру і вже зараз потребує вироблення нових підходів до їх конструктивного взаємодоповнення в загалом слабо прогнозованих умовах сучасних міжнародних відносин.

Джерела та література

1. Андреева Т.Н. Британская стратегическая культура между европеизмом и атлантизмом на рубеже XX – XXI веков / Т.Н. Арбатова // Европеизм и атлантизм в политике стран Европейского Союза / отв. ред. Н.К. Арбатова. – М.: ИММО РАН, 2009. – 118 с.
2. Атлантизм / Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Атлантизм>
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2004. – 1440 с.
4. Войтоловский Ф.Г. Идеология и практика атлантизма во внешней политике США: автореф. дис. на соискание науч. степени докт. полит. наук: 23.00.04. “Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития” / Ф.Г. Войтоловский. – М., 2013. – 40 с.
5. Вонсович О.С. Геополітичний простір Європи як частина євроатлантичного стратегічного району / О.С. Вонсович // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 58. – № 3. – С. 696-702.
6. Геополітика: енциклопедія / за ред. Є.М. Суліми. – К.: Знання України, 2012. – 919 с.
7. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика / М. Геффернен пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2011. – 464 с.
8. Громько А.А. Англия перед выбором / А.А. Громько // Независимая газета, Дипкурьер. – 2003. – 3 марта.
9. Кандуба Т.Ю. Атлантизм у зовнішній політиці Тоні Блера: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02. “Всесвітня історія” / Т.Ю. Кандуба. – К, 2010. – 21 с.
10. Кеннеди П. Трансатлантические отношения: три сценария / П. Кеннеди // Россия в глобальной политике. – 2004. – № 1. – 29 января [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.globalaffairs.ru/number/n_2453
11. Русанова М.І. Об’єднана Європа або атлантизм: вибір сучасної ідентифікації Великої Британії / М.І. Русанова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 62. – № 7. – С. 666-671.
12. Сучасний словник із суспільних наук / за ред. О.Г. Данильяна, М.І. Панова. – Х.: Прапор, 2006. – 432 с.
13. Теміров Ю.Т. Фактор “занепаду” в трансформації зовнішньої політики Великої Британії після закінчення Другої світової війни / Ю.Т. Теміров, М.І. Прихненко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 59. – № 4. – С. 809-813
14. Яковенко Н.Л. Велика Британія в міжнародних організаціях: [навчальний посібник] / Н.Л. Яковенко. – К.: Київський університет, 2011. – 400 с.
15. Brzezinski Z. Strategic vision: America and the crisis of global power / Z. Brzezinski. – New York: Basic Book, 2012. – 208 p.
16. Cameron F. An Introduction to European Foreign Policy / F. Cameron. – London, New York: Routledge, 2007. – 255 p.
17. Cyr A. Britain, Europe and the United States: change and continuity / A. Cyr // International Affairs. – Oxford: The Royal Institute of International Affairs, 2012. – No 88:6. – P. 1315-1330.
18. Daalder I.H. The End of Atlanticism / I.H. Daalder // Survival. – 2003. – Vol. 45. – No. 2. – pp. 147-166.
19. Dunne T. “When the shooting starts”: Atlanticism in British security strategy / T. Dunne // International Affairs. – 2004. – № 5. – pp. 893-909.
20. Lind M. The End of Atlanticism: America and Europe beyond the U.S. Election / M. Lind // Internationale Politik und Gesellschaft. – 2005. – № 1. – pp. 25-41.

УДК 930.1(437.6)

І. Мартинчук

СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В 1993-2004 РР. В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

Дослідження присвячено розгляду основних аспектів міжнародного співробітництва Словаччини з Росією та Україною; зроблена спроба розставити акценти на пріоритетах зовнішньої політики Словачької Республіки в період 1993-2004 рр.

Ключові слова: Словачька Республіка, Україна, Російська Федерація, міжнародне співробітництво, зовнішня політика.